

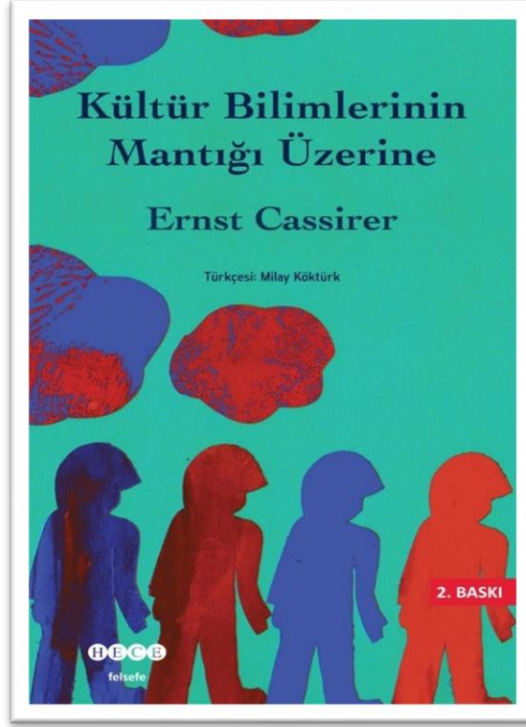
TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusb)

Uluslararası Hakemli Dergi Yılı: 2024/Güz, Sayı: 7

ISSN 2792-0879

**Ernst CASSİRER “Kültür Bilimlerinin Mantığı Üzerine Türkçesi: Milay Köktürk”
Ankara: Hece Yayınları, 2017, ISBN: 975-8988-33-6. 179. s.***

Ayfer UYSAL**

20. yüzyıl, Batı'nın büyük savaşlar ve toplumsal olaylarla mücadele ettiği bir yüzyıl olmuştur. Bu dönemde kapitalizmin yol açtığı problemler, insanların gitgide artan mutsuzluğu, küreselleşme ile yerel kültürlerin yok olması filozofların “Kültür nedir?” sorusuna cevap aramalarını kaçınılmaz bir hâle getirmiştir. “Pozitivistler, varoluşçular, Frankfurt Okulu gibi birçok ekol bu soruya cevap aramış; kültür kavramını anlamlandırmaya çalışmıştır.” (Karslı, 2016, s. 40).

20. yüzyılın önemli filozoflarından biri olan Ernst Cassirer (1874-1945) “Kültür nedir?” sorusu üzerinde çalışmış, birçok eseriyle kültür felsefesinin temel sorunlarına değinmiştir. Yeni-Kantçı geleneğe mensup olan Alman filozof özellikle epistemoloji, kültürel felsefe ve sembolik formlar üzerine yaptığı

* Geliş tarihi: 25.10.2024

Kabul Tarihi: 08.11.2024

Atf: Uysal, A. (2024). Ernst CASSİRER, “Kültür Bilimlerinin Mantığı Üzerine Türkçesi: Milay Köktürk” Ankara: Hece Yayınları, 2017, ISBN: 975-8988-33-6. 179. s. *TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusb)*, 7: 67-73.

** Uzman, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, ANKARA /TÜRKİYE. E-posta: ayferuysalhsen@gmail.com ORCID: 0000-0001-5907-9112

çalışmalarıyla tanınır. Kültür felsefesine bir yaklaşım ve temel kazandırma çabası, Cassirer’le büyük bir gelişme göstermiştir.

Amacı kültürün farklı görünümünün arkasındaki birliğin ne olduğunu tespit etmek olan Alman filozofun 1939-1941 yılları arasında ortaya koyduğu eserlerden biri olan *Die Logik der Kulturwissenschaften*, Milay Köktürk tarafından 2005 yılında *Kültür Bilimlerinin Mantığı Üzerine* adıyla tercüme edilerek Türkçeye kazandırılmıştır. 2017 yılında ikinci baskısı yapılan kitap, sunuş bölümü ile birlikte altı bölümden oluşmaktadır. Her biri müstakil makale olarak nitelendirilebilecek söz konusu bölüm başlıkları: “Sunuş: Cassirer’in Bilim ve Kültür Felsefesi”, “Birinci İnceleme: Kültür Bilimlerinin Konusu”, “İkinci İnceleme: Nesne ve İfade Algısı”, “Üçüncü İnceleme: Doğa ve Kültür Kavramları”, “Dördüncü İnceleme: Form ve Nedensellik Problemi”, “Beşinci İnceleme: Kültürün Trajedisi” şeklindedir. Bu bölümlerin her birinde Cassirer, okuyucuya kültürel bilimlerin metodolojik temellerini sorgulayan detaylı bir inceleme sunmuştur.

“Cassirer’in Bilim ve Kültür Felsefesi” başlıklı sunuş bölümü Milay Köktürk tarafından hazırlanmış ve bu bölümde Cassirer’in hem felsefe sistemini hem de görüşlerini ortaya koyduğu üç ciltlik eseri, *Sembolik Formlar Felsefesi* adlı yapıt ile ilgili bilgiler alt başlıklar hâlinde verilmiştir. Köktürk, adı geçen eserin “Dil”, “Mitik Düşünme” ve “Bilginin Fenomenolojisi” olmak üzere üç ciltten oluştuğunu, ilk iki ciltte ortaya konan antropolojik, etnolojik ve linguistik materyalin üçüncü ciltte bir araya getirilip sistematik olarak bir sonuca bağlandığını ifade etmiştir.

Sunuş bölümünde Cassirer’in felsefesi, temelde düşünme şekilleri ve sembolik formların ne olduğunu ortaya koyma girişiminin bir ürünü olarak ifade edilmiştir. Cassirer’e göre nesneyi içinde bulunduğu etkileşime göre kavramamızı sağlayan bilimsel düşünüş yanında; dilsel düşünüş, efsanevi-dinsel düşünüş ve sanatsal görü tarzları da vardır. O, felsefe ve bilim tarihindeki gelişmeleri tarihî yaşamın diğer gelişme ve faktörleriyle birlikte ele alır. Bunu yaparak doğa bilimsel bilginin tek yanlılığını göstermek ister ki bu tavrı onu kültür felsefesine yöneltmiştir.

“Cassirer, bilgi temelini sağlam bir şekilde oturtuktan sonra dil, efsane ve semboller üzerinden kültür felsefesini inşa etmeye başlamıştır. Kültürün mantığını ve insanı çalışarak kültür felsefesini oluşturmuştur.” (Avcı, 2012, s. 75).

“Kültür Bilimlerinin Konusu” başlıklı birinci inceleme bölümünde Cassirer, ilk olarak kültür ürünleri üzerine genel bir bakış elde etmek gerektiğini belirtmiştir. Zira ürünlerin sırf ham madde olarak değerlendirilmesi yeterli değildir. Bu ürünlerin derin anlamına inme, onların söylediği şeyleri idrak etme zorunluluğu vardır. Buradan hareketle Cassirer’in insanın düşünmeye başlaması sonucunda kendini sınırlayan ve yasalara bağlayan bir gerçekliğe ulaşacağı anlayışıyla işe başladığı, bu anlayışı da kendi dünyasında bulduğu düzenin insana doğanın düzeninden daha yakındır anlayışıyla birleştirdiği söylenebilir. Bu düzenin gelenek olduğunu ve geleneğin insanın her adımını gözaltında bulundurduğunu ifade eden Alman filozof; geleneğin insanın davranışlarında bağımsız hareket serbestliğine izin

vermediğini, sadece onun davranışlarının değil aynı zamanda hisleri ve tasarımları, inançları ve seçimlerini de etki altına aldığını söyler. Cassirer’e göre gelenek, insanın içinde olduğu sürekli ve değişmez bir atmosferdir. İnsan teneffüs ettiği havadan ne kadar uzaklaşabilirse gelenekten de ancak o kadar uzaklaşabilir. Ayrıca o, geleneğin yanında din ve mitolojinin de insanı kuşattığından bahseder (s. 27-35).

Cassirer, ilahi kaynakla insanın bulunduğu noktanın dil ve yazı olduğunu ve bu sayede keyfilikten uzaklaştığını belirtmiştir. Dil ve yazı, insanı bir yöntem oluşturup düşünmeye yöneltmiştir. Ona göre bu yönelme ilk defa Yunan felsefesinde gerçekleşmiştir ve bu zihinsel olarak bir milattır. Artık bir doğa bilimine ve bir insanlık kültürünün bilimine ulaştıracak bir güç ortaya çıkmıştır. Cassirer, Yunan düşüncesinin gelişmesine etki eden kavramın logos olduğunu söyler. Böylece logos bütün gerçekliklerin temeli olmuştur. Cassirer, Skolastik Dönem’de akıl ile inanç arasındaki ilişkinin kültürü baskıladığını, Rönesans’ın ise bu baskıyı kırdığını anlatır.

O, bilmenin ve kabul etmenin doğa karşısında zihnin gerçekleştirilmesi gereken gerçek kurtuluş süreci olduğunu söyler ve mitos, dil, sanat ve bilginin bu süreç için vazgeçilemeyen temeller teşkil ettiğini ifade eder. İnsanların ürettiği bütün değerlerin önce anlaşılması gerektiğini söyleyen Cassirer, bunun felsefeyle olabileceğini ve felsefenin bunu kendi özerkliği, özgürlüğü ve ilkeliliği içinde yapabileceğini belirtir.

“Nesne ve İfade Algısı” başlıklı ikinci inceleme bölümünde felsefe ve bilimin derin bir bunalım içinde olduğundan bahseden Cassirer, bu bunalımın doğa ve kültür bilimleri arasında da açık biçimde ortaya çıktığını ifade eder. Bu bunalımı da felsefe ve bilimin gelişimine bağlar. Ona göre sadece içerik bakımından değil, metodik bakımdan ve sadece maddenin boyutlarının genişlemesi konusunda değil, aynı zamanda maddeye düşünsel olarak biçim verme ve maddenin içine nüfuz etme konusunda da 19. yüzyıl mükemmel bir gelişime şahitlik eder. İspata dayalı doğa bilimleri kendi alanını sürekli genişlettiği gibi ayrıca yeni bilgi vasıtaları da oluşturmaktadır. Kültür bilimleri ise temellerini kurma çabası içindedir. Doğa ve kültür bilimleri kendi yollarında ne kadar çok ilerleyebilirse alanlarını gelecekte o kadar çok başarı ile savunabilecekleri ve sağlamlaştırabilecekleri görüşündedir. Kültür nesnesini anlayıp açıklayabilmek için din, dil ve sanata ait eserlere bakmanın önemini vurgulayan Cassirer, bu oluşumlarda cisimleşen bir anlamın mevcudiyetinin, kültür adıyla işaret edilen bütün içeriklerin ortak temeli olduğunu da söyler (s. 64-74).

Kültür eserlerinin fiziksel ve maddi nitelikli eserler olduğunu söyleyen Cassirer, bu eserlerin hepsinin fiziksel, psikolojik ve sosyolojik kategoriler altında incelenmeleri ve öğrenilmeleri gerektiğini vurgulamıştır. O, ayrı ayrı eser ve bireylerden kültürün formlarına ulaşılma çabasının yeni bir probleme sebep olacağına işaret etmiştir. Bu problemin üstesinden ancak formları yani dili, sanatı, dini ve devleti ayrı ayrı etkileşimlerin basit bir bütünü olarak açıklamaya çalışmakla gelinebileceğine inanmıştır.

Maddenin dünyasındaki gibi düşüncenin dünyasında da her varlık âdeta kendi yerine bağlanıp kalır ve başkaları için anlaşılmaz olarak var olmaya devam eder.

Cassirer bu durumu:

Maddenin dünyasındaki gibi düşüncenin dünyasında da her varlık âdeta kendi yerine bağlanıp kalır ve başkaları için anlaşılmaz olarak var olmaya devam eder. Fakat biz iki töz şeklinde var olan olarak ben ve “sen”den hareket etmeyip onun yerine, ben ve sen arasında dilde ya da başka bir kültür formunda gerçekleşen karşılıklı alışverişin merkez noktasına yerleştiğimizde bu endişe kaybolur. Ben ve sen bir diğerinden kendini ayırmak için önce diğerine boyun eğer. Onlar ifadenin bütün türlerinde, dilde, düşüncede ve sanatta böylece birlikte bulunurken birbiri içinde ve birbirleriyle birliktedirler (s. 84) şeklinde ifade etmiştir.

“Doğa ve Kültür Kavramları” başlıklı üçüncü inceleme bölümünde kültür kavramının mantıksal niteliğini sorgulayan Ernst Cassirer’e göre bu sorgulamaya bugüne kadar ilkesel açıdan birbirinden farklı üç cevap verilmiştir. Modern bilim teorisinde egemen olmaya uğraşan çeşitli eğilimler arasındaki kavga ve mücadele, cevaplarda açıkça kendini göstermiştir. Doğa biliminin, tarih ve psikolojinin burada yeri olmadığı iddia edilmiş ve onların her biri daima kulak verilmesi gereken temellendirme talebiyle sahneye çıkmıştır. Ona göre her üç yönelim güvenli olarak yerini koruyabilecekleri ve rakiplerinin hiçbir kanıtından uzaklaşmadıkları bir zemine geri çekilebilir. Çünkü fiziksellik, ruhsallık ve tarihsellik gerçekten zorunlu olarak kültür nesnesi kavramına aittir. Onlar kültür nesnesini inşa eden üç temel özelliktir (s. 94). Kültür nesnesinin fiziksel-somut bir dayanağa ihtiyacı olduğunu söyleyen Cassirer, geçmiş bir kültürün kendini belge ve anıtlarda gösterdiğini belirtmiştir. Bunların hepsinin doğru kavranması ve okunması için iki yönlü bir yorumlama gerektiğinin altını çizmiş; eserin yaşı ve kaynağının sorgulanmasının önemini vurgulamıştır. Bu sebeple fiziksel, tarihsel ve psikolojik kavramlar bir kültür nesnesinin tasvirinde her zaman mevcut bulunmaktadır.

Sentezin önemine değinen Cassirer, bu sayede kavramları düşüncede bir araya toplayacağımızı, yeni ve kendine özgü bir bütünlük hâlinde birleştirebileceğimizi vurgular. Ona göre kültür bilimlerinin araştırma çalışmaları, mantık ve bilgi teorisi tarafından cendereye sokulmaya çalışılan soyut ayrımların şablonuna uymamaktadır (s. 94). Bundan dolayı problemin gerçek durumunu araştırma çalışmalarından anlayabiliriz.

Cassirer, kültür kavramlarının kendine özgü bir niteliğini belirlemek ve onların kendi mantıki iç yapıları içinde temellerini ortaya koymayı dener. Bunun yanında bilimle kültür arasındaki farka dönerek doğa tablosunda insan kültürünün yeri ve barınağının bulunmadığını ifade eder. Cassirer özneler arası ilişkiyi algıyla bütünleştirir. Ona göre “ben”den “sen”e geçişin ilk kesin adımı algıyla olur. Fakat yalın izlenim, salt duyum nesnel bilgi için nasıl yeterli değilse aynı şekilde bu iş için pasif ifade yaşantısı da yeterli değildir. Gerçek sentez, ancak aktif karşılıklı değişimde ortaya çıkar. Bunun için ihtiyaç duyduğumuz

değişmezlik, yasaların ya da öz niteliklerin değil, anlamların değişmezliğidir. Kültür ne kadar sürekli gelişir ve ne kadar çok farklı alanlara ayrılırsa o kadar zenginleşir ve bu anlamlar dünyası çok ve çeşitli olarak biçimlenir. Biz dilin kelimeleriyle güzel sanat ve şiir yapılarıyla, müziğin formlarıyla, dinî inanmanın ve tasavvurların ürünleriyle yaşamaktayız ve biz sadece bunların içinde bir diğerinden haberdar olmaktayız (s. 114).

Cassirer’e göre bireysellik ve evrensellik karşısında kültür bilimi, kendine özgü bir bilgi ideali ortaya koymak ve insan hayatında gerçekleşen formların tamamını bilmek ister. Bu formlar, sınırsız farklılıktadır ve birliktelik gösteren iç yapıdan yoksundur. Çünkü kültürün gelişimindeki binlerce maske ve ilham içinde hep karşımıza çıkan, aynı yapıdaki insandır (s. 115).

İncelemenin ikinci aşamasında Cassirer, kültürün kendi formunu oluşturmasından bahsederken doğalcı bir itiraz olarak H. Taine’in bir itirazını dile getirir. Taine’e göre eğer kültür bilimi doğa bilimine indirgenebilirse o zaman her şeyden önce kültür olaylarının iç içe geçmiş çokluğuna egemen olmayı denemek gerekir (s. 117-118). O, Taine’in yöntemindeki sıralılıktan ve geçişkenlikten de bahsederken kültürün tamamen insanın eseri olduğu ve bundan dolayı insanın doğasını anlamakla diğer şeylerin hepsinin eksiksiz belirlendiği şeklindeki yargısını kolaylıkla kabul etmek ister (s. 122). Cassirer, incelemenin son kısmında kültür bilimleriyle ilgili kavramların kullanımındaki bir güçlükten bahseder. Ona göre doğadaki nesne doğrudan gözlerimizin önünde bulunmaktadır (s. 128).

“Form ve Nedensellik Problemi” adını taşıyan dördüncü incelemede ise Cassirer, kültür biliminin işleviyle ilgili tespitinden sonra varlığı kavramamız için gerekli olduğunu düşündüğü form ve nedensellik kavramlarını ele alır. Ona göre düşüncemiz güvenilir bir evren sistemi düzenlemesine ulaşmak zorunda olduğunda form ve nedensellik vazgeçilmez iki kavram olur. Çünkü evrenin hem “ne”liği hem de “nereden”liği ni kavramak gereklidir. Kültür bilimlerinin de kendi saf varlıkları içinde anlaşılması gereken formları vardır. Ayrıca kendi iç yapılarını ve biçimlerini bilimsel olarak önyargısız ve serbest biçimde inceleyebilecekleri olguları mevcuttur (s. 129).

Cassirer, kültür ürünleri ile ilgili bütün incelemelerde neden ve sonuç kategorisine dayanan oluş çözümlemesi, eser çözümlemesi ve form çözümlemesi şeklindeki üçlü bir çözümlenmenin gerekliliğini vurgular. Ayrılan kültür formları olarak dil ve mitos, sanat ve dinin birbiriyle ilişkisi nasıldır ve onları birbirine bağlayan şey nedir? sorusuna cevap arayan Cassirer, sembolik formlar felsefesinin hem bir kültür teorisi olmayı hem de kültür felsefesi çalışmalarında genel çerçeve ve ele alış tarzını belirleyen bir giriş olmayı hedeflemiş görüldüğünü ifade etmiştir.

“Kültürün Trajedisi” başlıklı beşinci inceleme bölümünde Cassirer, kültürün amacını sorgularken mutlulukla ilişki kuran Kant’ın görüşlerine itiraz ederek kültürün amacının dünya üzerinde mutluluğun gerçekleşmesi olmadığını özgürlüğün gerçekleşmesi olduğunu ifade etmiştir. O, özgürlüğün de doğa üzerine insanın teknik egemenliği anlamına gelmediğini, bizzat insanın kendisi üzerine ahlaki egemenliği anlamına geldiğini de vurgulamıştır.

Kültürün bu amaca ulaşip ulaşamayacağı sorusuna Cassirer:

İnsan bireysellik engelini aşip kendi “ben”ini insanlığın tümüne doğru genişletebilseydi, o zaman durum böyle olabilirdi. Fakat şimdi bu teşebbüste insan kendi sınırlarını çok açık ve çok üzüntülü biçimde hisseder. Çünkü burada da bağımsızlığı genişletmek ve daha yüksek seviyeye çıkarmak yerine “ben”in bağımsızlığını ve kendiliğindenliğini tehdit eden, baskı altına alan önemli bir unsur vardır (s. 151) şeklinde cevap vermiştir.

Problemin bu yönüne yoğunlaşırsa ancak o zaman problemin netlik kazanacağını savunan Cassirer, bu iddiasına George Simmel’in *Kavram ve Kültürün Trajedisi* yazısından destek bulmaya çalışır (s. 151). Cassirer’e göre Simmel bu problemi net biçimde tanımlamasına rağmen problemin çözümünden ümidi kesmiştir. Ona göre felsefe sadece çelişkiyi gösterebilir, çelişkiden kesin kurtuluş yolu vaat edemez. Cassirer, bu değerlendirmeden yola çıkıldığında Simmel’in ortaya attığı problemin varlığının sona ermediğini fakat onun çözümünün başka bir tarafta aranması gerektiğini belirtir (s. 156).

Cassirer, kültürün diğer bütün alanlarının da görevinin hareket ve sükûneti, olup bitmeyi ve süreyi bir diğerine bağlamaktan ve birini diğeri için tasvir vasıtası olarak kullanmaktan ibaret olduğunu söyler. O hâlde farklı kültür alanlarında, temel nitelikleri itibarıyla birbirine uyan sürece her zaman aynen rastlanır. İki kuvvet arasında meydana gelen ve biri korumayı, diğeri yenilenmeyi amaçlayan karşılaşma ve çatışma hiçbir zaman son bulmaz. Onlar arasında zaman zaman kurulmuş gibi görünen denge her an yeni ruhsal sarsıntıya dönüşebilecek olan kararsız bir dengedir. Fakat şu var ki kültürün gelişmesi ve yükselişiyle sarkaç etkisi gittikçe artar. Salınımın genişliği yavaş yavaş büyür. İçsel gerilim ve çelişkiler böylece çok şiddetli bir yoğunluğa ulaşır. Bu karşıtlıkta kesin bir zafer ne kadar az ise kesin bir yenilgi de o kadar azdır. Her iki karşıt güç birbirini karşılıklı olarak tahrip etmek yerine birlikte gelişir. Zihnin yaratıcı hareketi, kendi ortaya koyduğu eserinde bir düşman oluşturmuş gibidir. Çünkü her üretilmiş olan, kendi doğası gereğince yeni oluşmak ve ortaya çıkmak isteyen şeylerin yer alma hakkını reddetmek zorundadır. Fakat bu hareket kendi ürünlerine çarpıp tekrar geri döndüğü zaman onlar parçalanmaz. Yaratıcı hareket kendini, bilinmeyen güçleri keşfedecek yeni bir çaba göstermeye ve buna teşvik etmeye zorunlu hisseder (s. 174-175).

Ernst Cassirer, bu incelemelere dayanarak kültürün ve doğanın oluşumu arasında var olan türe özgü farklılığın şimdi daha net gösterilebileceğini söyler. Ona göre doğa da hiçbir durgunluk tanımaz, aynı şekilde organizmalar da kendi formlarının kesinliği içinde kendine özgü bir özgürlüğe sahiptir. Değişim her organik varlığın temel bir niteliğidir. Fakat organik doğada egemen olan hareket ve sükûnet, şekil ve başkalaşma arasındaki ilişki, kültürün ürünlerinde karşılaştığımız ilişkiden iki bakımdan ayrılır. İnsan hareketlilik ve sürekliliği her ikisi için de talep etmek zorundadır. İnsan organik doğanın çözemeyeceği bir problemin çözümünü kendi doğasının ve yeteneğinin özelliği olan sembolik formlarda bir dereceye kadar gerçekleştirmiştir. Yaşantıda eksik kalan şeyi zihin başarmıştır. Burada bireyin oluş ve etkilemesi,

tamamen başka ve birbirine derinlemesine geçmiş olarak bütünün oluş ve etkilemesine bağlıdır. Bireyin hissettiği, düşündüğü, istediği şey onun kendi içinde kapalı kalmaz. Hissedilen, düşünülen, istenen şey eserde nesnel hâle gelir ve dinin, güzel sanatın, şiirin, dilin bu eserleri, insanlığın hatırlama ve hafıza sembollerine yani anıtlara dönüşür. Çünkü onlarda sadece bir maddesellik var olmaya devam etmez ayrıca onlar gayret gösteren uygun öznelerle rastlayınca maddesel örtüsünden sıyrılıp yeni etkilere yol açabilecek nitelikte bir zihinselliğin ifadesi olur (s.177-178).

Cassirer, eseri aracılığıyla öncelikle kültür ürünleri üzerine genel bir bakış elde etmek gerektiği kanaatini dile getirmiştir. Cassirer için kültür ürünleri insanın kendi düşünme ve yaşam biçiminin birer parçalarıdır ve bu ürünlerin anlamına nüfuz etmek, onların söylediği şeyleri anlamak zorunluluğu vardır. Kültür alanını açıklayabilmek için dil, din, sanat gibi oluşumların eserlerine bakmanın önemini vurgulayan filozof, bu oluşumlarda cisimleşen bir anlamın varlığının, kültür adıyla işaret ettiğimiz bütün içeriklerin ortak temeli olduğunu da söyler. Kültür felsefesini sistematik ve tarihî temeller üzerine kuran Cassirer’in yapıtında konuya olan hâkimiyeti ve yararlandığı kaynak çeşitliliği oldukça dikkat çekicidir. Bu yüzden o, bu eserle kültür bilimlerinin temellendirilmesi adına çok önemli katkıda bulunmuştur. Bunu yaparken de insan ve kültürü sentezci bir bakış altında anlamaya ve açıklamaya çalışmıştır.

Kaynakça

Avcı, M. (2012) *Ernst Cassirer’de kültür felsefesinin temellendirilmesi*. Basılmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cassirer, E. (2017). *Kültür bilimlerinin mantığı üzerine*. M. Köktürk (Çev.). Hece Yayınları.

Karlı, Ö. (2016). Ernst Cassirer’de kültürün anlamı. *Yönetim Ekonomi Edebiyat İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, 1(2), 38-58.